

УДК 738.1(477)"18"

Цитування:

Копієвська О. Р. Впливи французької порцеляни на вирішення фарфорових виробів мануфактури Міклашевського. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. 2024. № 4. С. 162–166.

Kopiievska O. (2024). Influences of French Porcelain on the Design of Porcelain Products of the Miklashevskiy Manufactory. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 162–166 [in Ukrainian].

Копієвська Ольга Рафаїлівна,
докторка культурології, професор,
професорка кафедри артменеджменту
та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-4537-4888>
okopievska@gmail.com

ВПЛИВИ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОРЦЕЛЯНИ НА ВИРІШЕННЯ ФАРФОРОВИХ ВИРОБІВ МАНУФАКТУРИ МІКЛАШЕВСЬКОГО

Метою статті є дослідження стилістичних впливів французької порцеляни на вигляд продукції Волокитинської мануфактури Андрія Міклашевського, яка стала значним явищем в українському мистецтві XIX ст. **Методологія дослідження** включає застосування різноманітних методів, зокрема: верифікації даних, отриманих з іноземних та вітчизняних джерел; історичного та системного методів, що дозволили класифікувати інформацію різного характеру; мистецтвознавчого аналізу для визначення стилістичних особливостей виробів у порівнянні з продукцією європейських мануфактур. Використання таких методів забезпечило об'єктивність висвітлення досліджуваного питання, зокрема сприяло аналізу основних етапів розвитку Волокитинської мануфактури, вивченню історичного контексту її діяльності та впливу французьких традицій на виробництво продукції фабрики. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше висвітлено специфіку впливів європейської порцеляни XVIII–XIX ст. на українське декоративно-ужиткове мистецтво, проаналізовано інспірацію естетичних та технологічних особливостей французьких виробництв фарфору в порцелянових витворах Волокитинської мануфактури. **Висновки.** Дослідження вперше комплексно аналізує технічні та стилістичні аспекти продукції мануфактури А. Міклашевського, яка існувала протягом 1839–1861 рр., демонструючи, як французькі принципи вирішення виробів були адаптовані в українському контексті. Власник фабрики зробив акцент як на естетичному вигляді продукції, що поєднувала в собі декоративні елементи, характерні для французьких фарфорових виробництв, зокрема братів Дарт та Ж. Петі, так і на використанні провідних на той час технологічних рішень. Успіху виробництва сприяло не тільки запрошення відомих майстрів з Франції та наслідування порцеляни цієї країни, а й запровадження навчання необхідних для виробництва фахівців, зокрема художників. Серед продукції були посуд, освітлювальні прилади (свічники, люстри), інші предмети декору для інтер'єру, мала пластика. Порцелянові витвори, виготовлені на цій мануфактурі, часто за формою і декором нагадували роботи саме французьких майстерень, доповнені національними українськими мотивами, що в підсумку забезпечувало їм комерційний успіх. Результати цього синтезу були визнані не лише в Україні, а й за кордоном, тому вироби мануфактури А. Міклашевського сьогодні перебувають у багатьох музеях та приватних збірках в Україні та світі, підкреслюючи значення Волокитинської мануфактури для культурної спадщини нашої країни.

Ключові слова: Андрій Міклашевський, Франсуа Дарт, Август Дарт, Жакоб Петі, французький фарфор, українська порцеляна.

Kopiievska Olha, Doctor of Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Art Management and Event Technologies, National Academy of Culture and Arts Management

Influences of French Porcelain on the Design of Porcelain Products of the Miklashevskiy Manufactory

The purpose of the article is to study the stylistic influences of French porcelain on the appearance of products from Andriy Miklashevsky's Volokytyn Manufactory, which became a significant phenomenon in Ukrainian art of the 19th century. **The research methodology** includes the application of various methods, in particular, verification of data obtained from foreign and domestic sources; historical and systematic methods that allowed the classification of diverse information; and art analysis to identify the stylistic features of the products in comparison with the products of European manufactories. The use of these methods ensured the objectivity of the study, particularly in analysing the main stages of the Volokytyn Manufactory's development, examining the historical context of its operations, and exploring the influence of French traditions on the factory's production. **The scientific novelty** of the work lies in the fact that for the first time the specifics of the influences of European porcelain of the 18th–19th centuries on Ukrainian decorative and applied arts

are highlighted, and the inspiration of aesthetic and technological features of French porcelain production in porcelain products of the Volokitino manufactory is analysed. **Conclusions.** This research for the first time provides a comprehensive analysis of the technical and stylistic aspects of the products from A. Miklashevskiy's manufactory, which operated from 1839 to 1861, demonstrating how French design principles were adapted to the Ukrainian context. The factory owner emphasised both the aesthetic appearance of products that combined decorative elements characteristic of French porcelain productions, particularly the Dart brothers and J. Petit, and the use of leading technological solutions of that time. The success of the production was facilitated not only by inviting famous masters from France and following the porcelain traditions of this country but also by establishing training programmes for specialists required for production, including artists. Among the products were tableware, lighting fixtures (candlesticks, chandeliers), other interior decor items, and small plastics. Porcelain products made at this manufactory often resembled the works of French workshops in form and decor, supplemented with national Ukrainian motifs, which ultimately ensured their commercial success. The results of this synthesis were recognised not only in Ukraine but also abroad, so today, the products of A. Miklashevskiy's manufactory are held in numerous museums and private collections in Ukraine and worldwide, emphasising the significance of the Volokytyn Manufactory for our country's cultural heritage.

Keywords: Andrii Miklashevskiy, François Dart, Auguste Dart, Jacob Petit, French porcelain, Ukrainian porcelain.

Актуальність теми дослідження. Вивчення впливу французької порцеляни на виготовлення продукції Волокитинської мануфактури є актуальним, оскільки воно дозволяє глибше зрозуміти процеси культурної інтеграції та взаємодії між європейськими і українськими традиціями в декоративному мистецтві XIX ст. Французька порцеляна, як символ розкоші й елегантності, відіграла значну роль у формуванні естетичних стандартів того часу, тому вивчення її впливу на українське виробництво фарфору допомагає з'ясувати, як ці традиції адаптувались у локальному контексті.

Аналіз досліджень і публікацій. Висвітлення теми порцеляни в Україні здійснювалося у працях багатьох науковців. Так, ще у 1933 р. науковиця Євгенія Спаська (1892–1980) написала дисертацію з історії порцелянового заводу Міклашевського [6].

У 2014 р. було захищено дисертаційне дослідження Людмили Бех «Український фарфор як культурно-творчий феномен». В цій праці охарактеризовано феномен українського фарфору кінця XVIII–XIX ст. [3]. Людмила Федевич опублікувала важливий для дослідників української порцеляни каталог «Порцеляна Волокитинської мануфактури Андрія Міклашевського з колекції Сумського художнього музею» [7]. У статті «Фарфорові шедеври заводу Міклашевського в приватній колекції України» Ганна Решетньова атрибутувала частину приватної збірки з виробами заводу Міклашевського, а також опублікувала спогади та щоденники місцевих жителів Волокитиного, що збагатили фактаж стосовно діяльності порцелянового заводу [5].

Кожен з цих дослідників акцентував увагу на естетичних, технологічних та історичних аспектах порцелянового виробництва. Водночас, у публікаціях бракує відомостей щодо впливу на стилістику

вирішення виробів українських підприємств XIX ст. конкретних європейських мануфактур, зокрема французьких, попри те, що подібний вплив був достатньо вагомим.

Метою дослідження є аналіз впливу французької порцеляни на продукцію Волокитинської мануфактури, зокрема вивчення естетичних, технологічних та дизайнерських аспектів, що характеризують особливості виробів, а також визначення унікальності українського підходу до виготовлення фарфору.

Виклад основного матеріалу. Сотні років фарфор є символом розкоші та витонченості, особливо це стосується періоду XVIII–XIX ст. Видатним явищем української культури стала Волокитинська мануфактура Андрія Міклашевського, заснована у 1839 р. У витворах цього виробництва простежуються риси різних європейських стилів у поєднанні з місцевими традиціями. Одним із ключових джерел натхнення для майстрів мануфактури стала французька порцеляна, зокрема, продукція відомих паризьких мануфактур.

Фарфоровий завод Андрія Міклашевського, заснований у його родовому маєтку в селі Волокитине Глухівського повіту (нині – Сумської обл. України), став важливою ланкою в історії розвитку українського порцелянового виробництва. Вибір місця для відкриття Волокитинської фарфорової фабрики був вдалим, оскільки неподалік, у селі Полошкине, були виявлені поклади найкращої в країні білої глини (каоліну). Це стало основою для створення високоякісної порцеляни.

А. Міклашевський на першому етапі розвитку свого нового бізнесу зробив ставку на стилістику вирішення виробів, подібну до французьких творів, які на той час були в моді та відповідали вподобанням різних верств споживачів. Для організації фабрики власник запросив французьких спеціалістів братів Дарт

[6, с. 479]. Франсуа Дарт, перший директор фабрики, запровадив техніки декорування фарфору, тоді як його брат Август, знавець будівництва печей для випалювання, керував технологічним оснащенням підприємства. Залучення досвідчених виробників сприяло стрімкому успіху підприємства, забезпечивши впровадження новітніх технологій та європейського дизайну.

На мануфактурі працювали кріпаки, які пройшли спеціальне навчання. Для цього Міклашевський організував школу при фабриці, де навчалися як хлопчики, так і дівчата [5, 102]. Французькі майстри передавали українським робітникам і художникам технології та навички. Зокрема, місцеві майстри створювали розписи, що поєднували західні стилі з національними мотивами.

Звернімо увагу на виробництво, творами яких надихалися українські майстри. Французька порцеляна XVIII–XIX ст. славилася елегантністю, вишуканим розписом і складними ліпними декорами. Севрська мануфактура, одна з найвідоміших у світі, суттєво вплинула на формування естетики європейського фарфору. Особливу увагу приділяли використанню ліпних квітів, вишуканості тонких ліній та складного декоративного оздоблення. У XVIII ст. королівське виробництво тримало монополію та диктувало модні тенденції своїм споживачам. Однак наприкінці століття в Парижі активно розвивалися також інші майстерні, які напружували власні оригінальні ідеї дизайну, форм та технології роботи з твердою порцеляною.

Паризька мануфактура, заснована в 1795 р. братами Дарт, стала символом успіху у порцеляновому виробництві. Її численні торгові точки свідчили про процвітання маленького виробництва. Брати Дарт стали вправними декораторами, які спеціалізувалися саме на оздобленні порцеляни. Мануфактура випускала елегантний посуд з якісним золоченням та витонченим розписом. Художники використовували класичні альбоми з гравюрами для створення квіткових та орнітоморфних композицій, в той час як модельєри сміливо відходили від севрських традицій, винаходячи нові форми, що відповідали духу часу. Їхні твори користувалися великим попитом, тому продукція братів Дарт виграла численні нагороди, що виділило виробників серед конкурентів і дало їм можливість виконувати дорогі замовлення. Слава цього виробництва

додає цікавості вивченню діяльності української мануфактури Міклашевського, яка наслідувала їх паризький досвід [1, 346–350].

Візуальний аналіз творів періоду розквіту волокитинського заводу спонукає до висновку, що модельєри та декоратори також захопилися і стилістикою творів Жакоба Петі. Його вироби відомі своїми яскравими емаллями, контрастним декором, еkleктичними та химерними формами, що стали джерелом натхнення для експериментів багатьох майстрів, які прагнули відійти від класичних традицій. Фабрика Петі була однією з найвідоміших у період між 1830 та 1860 рр., а її витвори відзначалися різноманітністю. Виробництво славилось різноманітністю предметів: фляги, парфумерні флакони, годинники, ароматниці, підставки для паперу, вази, свічники та статуетки. Схильний до еkleктики, Петі сміливо запроваджував складні форми для своїх творів. Багатоколірні квіти в рельєфі та сцени з персонажами з різних країн і епох виділені чорними, бірюзовими, яскраво-зеленими фонами. Живість кольорів доповнюється пишністю золочення [2, 48–57].

Ми наводимо приклад цього виробництва, адже моделі чайних та кавових сервізів, форми ваз та свічників, палітра кольорів за манера золочень предметів на заводі Міклашевського часто відверто запозичені саме з творів Жакоба Петі. Більше того, хронологічно ці два виробництва розвиваються паралельно з шаленим успіхом в обох країнах.

Техніки багатошарового розпису та складних орнаментів, запозичені здебільшого з цих майстерень, були адаптовані на Волокитинській мануфактурі, що сприяло зростанню попиту на ці вироби на місцевому ринку.

Головною продукцією мануфактури були посуд, свічники, порцелянові люстри, рамки для дзеркал тощо. Також виробництво спеціалізувалось на виготовленні малої пластики. Серед виробів мануфактури були популярні фарфорові фігурні композиції на історичні та побутові теми (дами і кавалери в історичних костюмах). Вони вирізнялися цікавими ліпними елементами: декорування ваз квітами, аналогічні французьким технікам, однак не скопійовані, а виконані у власній манері. Модельєри не боялися експериментувати: проектували посуд складних форм, в моделях ваз використовували різноманітні інтерпретації рогу достатку. Схильність до наслідування інновацій відображала моду на еkleктичність і була

популярною серед шляхетних замовників та колекціонерів. Серед українських мануфактур особливою увагою до ліпного декору вирізнялася саме фабрика А. Міклашевського. Іноді ліплення повністю вкривало предмет: наприклад, на поверхні вази рівномірно розташовані маленькі білі квіти вишні. Цей вид оздоблення, відомий як *boule de neige*, був запозичений у майсенської мануфактури з Німеччини. Використання подібних модних технік свідчить про те, що майстри заводу Міклашевського прагнули підтримати комерційний інтерес до своїх виробів, уважно вивчали продукцію всіх світових «брендів» і запозичували найефектніші рішення [4].

У другій половині XIX ст. користувався попитом фарфор із пасторальними та галантно-сентиментальними сценами, натхненними європейською порцеляною пластикою XVIII–XIX ст., а також популярними театральними постановками і маскаратами. Звісно, знамениті статуетки Мейсену надихнули на створення більшості моделей заводу А. Міклашевського. Наприклад, композиція «Дівчина на козлі» повторює в дзеркальному відображенні фігуру авторства І. Ф. Еберлейна 1740 р.

Варто зазначити, що українські статуетки на пасторальну тематику значно різняться за якістю. Деякі, як, наприклад, «Кавалер» і «Дама», відрізняються витонченістю, граційністю поз, вишуканою пластикою, старанно прописаними мініатюрними обличчями та орнаментами.

Поєднання європейських впливів і високої якості виконання стало ключовим для успіху волокитинської мануфактури. Вже в перший рік свого існування завод Міклашевського здобув срібну медаль на промисловій виставці 1839 р. у Санкт-Петербурзі, що підкреслило значущість Волокитинської порцелянової фабрики у світі мистецтва та промисловості.

Власник підприємства орієнтувався на продаж фарфору на великих ярмарках і в містах. Власні магазини заводу були відкриті в Києві, Москві та Петербурзі. Фарфор також реалізовувався через купців у Чернігові та Харкові, а також на ярмарках у Києві, Харкові, Чернігові, Полтаві, Ромнах, Кролевіці, Нижньому Новгороді та інших містах.

За короткий час завод здобув репутацію одного з найвідоміших підприємств країни та досягнув успіху серед колекціонерів фарфору. Найповнішою колекцією вважалася колекція А. Скоропадської, для якої ретельно підбиралися найкращі екземпляри з

асортименту заводу. Волокитинський фарфор привернув увагу і видатного українського історика, політичного та громадського діяча М. Грушевського. У його колекції поряд з російським та саксонським фарфором були також представлені вироби заводу Міклашевського [3, 153–154].

Після скасування кріпосного права у 1861 р. мануфактура припинила існування через втрату дешевої робочої сили. Незважаючи на це, вироби збереглися в музеях і приватних колекціях. Твори волокитинської порцеляни зараз зберігаються в музеях Сум, Харкова, Києва, Москви, Санкт-Петербурга, Варшави, Парижа, Будапешта, а також у Фінляндії та Сполучених Штатах Америки.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше висвітлено специфіку впливів європейської порцеляни XVIII–XIX ст. на українське декоративно-ужиткове мистецтво, проаналізовано інспірацію естетичних та технологічних особливостей французьких виробництв фарфору в порцелянових витворах Волокитинської мануфактури.

Висновки. У дослідженні проаналізовано поєднання стилістики французької порцеляни з місцевими традиціями у творах волокитинської мануфактури А. Міклашевського. Результати цього синтезу були визнані не лише в Україні, а й за кордоном. Такий успіх став можливим завдяки вдалій адаптації елементів різноманітних європейських стилів, присутніх, зокрема, у виробках французького фарфору, здійсненої українськими майстрами та художниками. Збереження цієї спадщини є важливим для розуміння культурного надбання України.

Література

1. Plinval de Guillebon, Régine de. Faïence et porcelaine de Paris: XVIIIe–XIXe siècles. Dijon : Éd. Faton, 1995. 475 p.
2. Plinval de Guillebon, Régine de, "Jacob Petit, le plus romantique des porcelainiers parisiens", *L'Objet d'art*, № 311, mars 1997. P. 48 – 57.
3. Бех Л. В. Український фарфор як культуротворчий феномен: світовий і вітчизняний контекст : дис. ... канд. мист.: 26.00.01 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2014.
4. Подвезько А. Фарфор Волокитинської мануфактури А. Міклашевського (1839–1861). URL: <https://artmuseum.lebedyn.org/mystetskyj-proekt-art-prostir-chastyna-41/> (дата звернення: 17.09.2024).
5. Решетньова Г. О. Фарфорові шедеври заводу Міклашевського в приватній колекції

України. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. 2017. № 1. С. 100–116.

6. Спаська Є. Матеріали до історії фарфорової фабрики А. М. Мікласhevського (1839–1861). *Народознавчі та мистецтвознавчі праці Євгенії Спаської*. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2015. С. 471–491.

7. Федевич Л. К. Волокитинська порцелянова мануфактура як садібне виробництво. *Художній музей: минуле та сучасність* : матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю заснування Сумського художнього музею імені Н. Онацького. Суми : ДОУНБ ім. Н. К. Крупської, 2001. С. 120–124.

References

1. Plinval de Guillebon, R. de. (1995). *Faience and Porcelain of Paris: XVIII–XIX Centuries*. Dijon [in French].

2. Plinval de Guillebon, R. de. (1997). Jacob Petit, the Most Romantic of Parisian Porcelain Makers. *L'Objet d'art*, 311, 48–57 [in French].

3. Bekh, L. V. (2014). *Ukrainian Porcelain as a Cultural Phenomenon: Global and National Context*. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

4. Podvezko, A. (2025). Porcelain of the Volokytn Manufactory of A. Miklashevskiy (1839–1861). *Artmuseum*. URL: <http://artmuseum.lebedyn.org/mystetskyj-proekt-art-prostir-chasty-na-41/> [in Ukrainian].

5. Reshetniova, H. O. (2017). Porcelain Masterpieces of the Miklashevskiy Factory in a Private Collection of Ukraine. *Traditions and Innovations in Higher Architectural and Art Education*, 1, 100–116 [in Ukrainian].

6. Spaska, Ye. (2015). Materials on the History of A. M. Miklashevskiy's Porcelain Factory (1839–1861). *Ethnographic and Art History works by Yevheniia Spaska*. Kyiv, pp. 471–491 [in Ukrainian].

7. Fedevych, L. K. (2001). Volokytn Porcelain Manufactory as an Estate Production. *Art Museum: Past and Present: Proceedings of the scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the founding of the N. Onatsky Sumy Art Museum*. Sumy, pp. 120–124 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 10.10.2024
Отримано після доопрацювання 11.11.2024
Прийнято до друку 19.11.2024*